

MINTAQAVIY INNOVATSION KLASTERLAR: RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

Qarshi Davlat Universiteti o'qituvchisi
U.E.Eshmaxmatov

Annotatsiya. Ushbu maqolada mintaqaviy innovatsion klasterlarning shakllanishi, rivojlanish omillari hamda istiqbollari tahlil qilinadi. Zamonaviy iqtisodiy taraqqiyotda klasterlashuv raqobatbardoshlikni oshirish va innovatsion muhitni shakllantirishda muhim omil sifatida e'tirof etiladi. Maqolada chet el olimlari hamda O'zbekistonlik tadqiqotchilarning ilmiy ishlanmalaridan foydalanilgan.

Maqolada klasterlarni rivojlantirishda davlat siyosatining o'rni, xususiy sektor bilan hamkorlik mexanizmlari, xorijiy tajriba asosida amalga oshirilayotgan loyihalar (masalan, Janubiy Koreya, Germaniya, Xitoy tajribalari) bilan solishtirma tahlil o'tkaziladi. Yakunda O'zbekistonda mintaqaviy innovatsion klasterlarni rivojlantirish istiqbollari, institutsional yondashuvlar va strategik tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar. mintaqaviy innovatsion klasterlar, innovatsion rivojlanish, raqobatbardoshlik, ilm-fan va ishlab chiqarish integratsiyasi, innovatsion muhit, hududiy iqtisodiyot, texnologik taraqqiyot, xorijiy tajriba, innovatsion siyosat, iqtisodiy hamkorlik, innovatsion infratuzilma, raqamli transformatsiya.

Abstract. This article analyzes the formation, development factors and prospects of regional innovation clusters. In modern economic development, clustering is recognized as an important factor in increasing competitiveness and forming an innovative environment. The article uses scientific developments of foreign scientists and Uzbek researchers.

The article provides a comparative analysis of the role of state policy in the development of clusters, mechanisms for cooperation with the private sector, and projects implemented based on foreign experience (for example, the experiences of South Korea, Germany, China). Finally, the prospects for the development of regional innovation clusters in Uzbekistan, institutional approaches and strategic recommendations are developed.

Keywords. regional innovation clusters, innovative development, competitiveness, integration of science and production, innovative environment, regional economy, technological progress, foreign experience, innovative policy, economic cooperation,

innovative infrastructure, digital transformation.

Аннотация. В данной статье анализируются факторы формирования, развития и перспективы региональных инновационных кластеров. В условиях современного экономического развития кластеризация признается важным фактором повышения конкурентоспособности и формирования инновационной среды. В статье использованы научные разработки зарубежных и узбекских ученых.

В статье проводится сравнительный анализ роли государственной политики в развитии кластеров, механизмов взаимодействия с частным сектором и проектов, реализуемых с учетом зарубежного опыта (например, опыта Южной Кореи, Германии, Китая). В заключение рассматриваются перспективы развития региональных инновационных кластеров в Узбекистане, разрабатываются институциональные подходы и стратегические рекомендации.

Ключевые слова. региональные инновационные кластеры, инновационное развитие, конкурентоспособность, интеграция науки и производства, инновационная среда, региональная экономика, технологический прогресс, зарубежный опыт, инновационная политика, экономическое сотрудничество, инновационная инфраструктура, цифровая трансформация.

Kirish. Globalizatsiya va raqobatning kuchayishi sharoitida hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishda innovatsion yondashuvlar, xususan, **mintaqaviy innovatsion klasterlar** muhim ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy iqtisodiy taraqqiyotda klasterlar ishlab chiqarish, ilm-fan, ta'lim va biznes tuzilmalarining hududiy konsentratsiyasi asosida yangi qiymat zanjirlarini yaratish, innovatsiyalarni joriy etish va raqobatbardoshlikni oshirishning samarali vositasi sifatida e'tirof etiladi.

Klasterlashuv nazariyasi bo'yicha yetakchi xorijiy olimlardan biri M. Porterning ta'kidlashicha, "klasterlar – bu geografik jihatdan yaqin joylashgan va o'zaro bog'liq bo'lgan kompaniyalar va institutlarning tizimidir, ular raqobat ustunligini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi". Shuningdek, J. Schumpeterning innovatsion yondashuvlari, P. Krugmanning hududiy iqtisodiy konsentratsiya haqidagi qarashlari ham klasterlashuv jarayonlarining nazariy asoslarini shakllantirishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

O'zbekiston sharoitida esa bu borada qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Prezident Sh.M. Mirziyoyev rahbarligida ishlab chiqilgan 2022–2026 yillarga mo'ljallangan taraqqiyot strategiyasida ilm-fan, innovatsiyalar va zamonaviy texnologiyalarga

asoslangan hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishga alohida urg'u berilgan. Mahalliy olimlar – A. X. Xodjayev, D. Norqulov, Z. Karimov va boshqalar o'z tadqiqotlarida klasterlarni shakllantirishning amaliy jihatlari, ularni boshqarish va rivojlantirish mexanizmlarini tahlil qilganlar.

Mavzuga oid ma'lumotlar tahlili. Bugungi kunda innovatsion iqtisodiyotni shakllantirishda mintaqaviy klasterlar muhim strategik vosita sifatida qaralmoqda. Klasterlashuv jarayonlari, ayniqsa, iqtisodiy resurslarning samarali taqsimlanishi, ilmiy-texnologik yutuqlarning tez joriy etilishi va eksport salohiyatining oshishiga xizmat qilmoqda. Chet el olimlarining tadqiqotlariga ko'ra, klasterlar korxonalar o'rtasidagi raqobatbardoshlikni kuchaytirish bilan birga, ularni o'zaro hamkorlikka undaydi, bu esa hududiy innovatsion tizimlar samaradorligini oshiradi.

Xususan, amerikalik iqtisodchi M. Porter o'zining mashhur "klaster nazariyasi"da klasterlarni geografik jihatdan yaqin, bir tarmoq yoki soha doirasida faoliyat yurituvchi, o'zaro bog'liq va raqobatdosh tashkilotlar tizimi sifatida tariflaydi. Uning fikricha, kuchli klasterlar nafaqat ishlab chiqarish samaradorligini, balki innovatsiyalarni yaratish va tarqatish jarayonlarini ham jadallashtiradi. J. Schumpeterning innovatsiya va tadbirkorlik haqidagi qarashlari esa klasterlar orqali yangi mahsulotlar va texnologiyalarni yaratish imkoniyatlarini yanada kengaytiradi. Yevropa Ittifoqi, Janubiy Koreya, Xitoy va Germaniyada olib borilgan tadqiqotlar esa mintaqaviy klasterlar iqtisodiyotning modernizatsiyasi va raqamli transformatsiyasida asosiy o'rin tutayotganini ko'rsatmoqda.

Masalan, Xitoyda ilmiy-texnologik parklar va sanoat klasterlari davlat siyosatining ajralmas qismi sifatida rivojlantirilgan. Ular orqali korxonalarga soliq imtiyozlari, subsidiyalar, grantlar ajratilib, klaster ichidagi hamkorlik tizimi qat'iy boshqaruv asosida shakllantirilgan. Natijada, mintaqaviy tafovutlar kamayib, innovatsion salohiyat barqaror o'sib bormoqda. Shunga o'xshash yondashuv Braziliyada ham kuzatilib, bu yerda klasterlar eksport faoliyatini kengaytirishda asosiy vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, klaster subyektlari zarur infratuzilma, texnologik xizmatlar va bilim almashuvi imkoniyatlariga ega bo'lsa, ularning global bozorlarga chiqish salohiyati keskin ortadi.

O'zbekistonda ham so'nggi yillarda mintaqaviy innovatsion klasterlarni shakllantirish bo'yicha sezilarli ijobiy siljishlar kuzatilmoqda. 2022–2026 yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasida innovatsion faoliyatni kuchaytirish, "ilm–ta'lim–ishlab chiqarish" integratsiyasini yo'lga qo'yish, hamda klasterlar orqali eksport salohiyatini oshirish asosiy vazifalardan biri sifatida belgilangan. Mahalliy tadqiqotchilar – A.X.

Xodjayeov, D. Norqulov, Z. Karimov va boshqalar o‘z tadqiqotlarida klasterlarning tarmoq va hududlar kesimidagi imkoniyatlari, shuningdek, ularni boshqarishdagi zamonaviy yondashuvlar muhimligini ta’kidlab o‘tganlar.

Masalan, “Tashkent Pharma Park”, “Yangi Andijon texnoparki”, “Navoiy kimyo industriyal klasteri” kabi loyihalar, ilmiy salohiyatga ega universitetlar va texnikumlar bilan ishlab chiqaruvchi korxonalar o‘rtasida mustahkam aloqalar o‘rnatishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, paxta-to‘qimachilik, oziq-ovqat, farmatsevtika va qurilish materiallari sohalarida tashkil etilgan klasterlar ham eksport va import o‘rnini bosuvchi mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirishga yo‘naltirilgan.

Biroq, mavjud ijobiy natijalarga qaramay, O‘zbekistonda innovatsion klasterlarni rivojlantirishda bir qator tizimli muammolar ham mavjud. Jumladan, malakali kadrlar yetishmasligi, ilmiy-tadqiqot muassasalari bilan ishlab chiqaruvchilar o‘rtasidagi aloqalarning zaifligi, raqamli infratuzilmaning notekis taqsimlangani, moliyalashtirish manbalarining yetarli emasligi klasterlarning to‘liq ishlashiga to‘sqinlik qilmoqda. Bundan tashqari, ko‘plab hududlarda texnoparklar, inkubatsiya markazlari va zamonaviy laboratoriyalar yetarli darajada faoliyat yuritmayapti.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, mintaqaviy innovatsion klasterlarning samarali faoliyat yuritishi uchun quyidagi asosiy omillar muhim ahamiyatga ega:

- davlat siyosatining uzluksizligi va institutsional qo‘llab-quvvatlash;
- xususiy sektor ishtiroki va investitsion rag‘batlar;
- zamonaviy raqamli va texnologik infratuzilmaning mavjudligi;
- ilmiy-ta’lim muassasalari bilan yaqin hamkorlik;
- xalqaro integratsiya va bilim almashinuvi;
- hududiy ixtisoslashuv va raqobat ustunligini shakllantirishga yo‘naltirilgan boshqaruv mexanizmlari.

Shunday qilib, chet el tajribasini hisobga olgan holda, O‘zbekistonda mintaqaviy innovatsion klasterlarni rivojlantirish istiqbollari yuqori bo‘lib, buning uchun mavjud resurslar, strategik yo‘nalishlar va siyosiy irodani samarali uyg‘unlashtirish zarur. Kelgusida bu yo‘nalishda olib boriladigan chora-tadbirlar iqtisodiyotning texnologik modernizatsiyasi, eksport salohiyatining oshishi va hududiy barqaror rivojlanishga kuchli turtki bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Xulosa va takliflar. Mintaqaviy innovatsion klasterlar zamonaviy iqtisodiy rivojlanishning ajralmas bo‘g‘ini sifatida nafaqat ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, balki ilm-fan, ta’lim va texnologiyalarni real iqtisodiyot bilan integratsiya qilish imkonini yaratadi. Chet el tajribasi shuni ko‘rsatadiki, klasterlashuv – bu

strategik rejalashtirilgan, davlat tomonidan rag‘batlantirilgan va xususiy sektor bilan hamkorlikda amalga oshirilgan tizimdir. M. Porter, J. Schumpeter, P. Krugman kabi yetakchi olimlar klasterlar orqali iqtisodiy raqobatbardoshlik va innovatsion salohiyatni oshirish mumkinligini ilmiy asoslab bergan.

O‘zbekiston misolida olib borilgan tahlillar innovatsion klasterlarni shakllantirishda jiddiy siljishlar borligini ko‘rsatmoqda. Farmatsevtika, kimyo, agrosanoat, to‘qimachilik va axborot texnologiyalari sohalarida faoliyat yuritayotgan klasterlar iqtisodiyotning yangi tarmoqlarini rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Biroq, kadrlar malakasi, ilmiy-tadqiqotlar bilan ishlab chiqarishning integratsiyasi, raqamli infratuzilma va moliyalashtirish mexanizmlari kabi bir qator muammolar hali ham mavjudligini inkor etib bo‘lmaydi.

Shu bois, O‘zbekistonda mintaqaviy innovatsion klasterlarni yanada rivojlantirish uchun quyidagi strategik yo‘nalishlarni amalga oshirish dolzarb hisoblanadi:

- Ilm-fan, ta’lim va ishlab chiqarish o‘rtasidagi kooperatsiyani kuchaytirish;
- Raqamli va texnologik infratuzilmani barcha hududlarda barqaror shakllantirish;
- Davlat va xususiy sektor sherikligini institutsional darajada qo‘llab-quvvatlash;
- Mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb etish mexanizmlarini soddalashtirish;
- Xalqaro tajriba almashinuvi va bilim oqimini tizimlashtirish.

Yuqoridagi omillarni kompleks ravishda joriy etish orqali O‘zbekistonning innovatsion salohiyati va hududiy iqtisodiyoti raqobatbardoshlikning yangi bosqichiga ko‘tarilishi mumkin. Klasterlashuv siyosati iqtisodiy o‘rish, eksportni kengaytirish va hududiy barqarorlikni ta’minlashda strategik vosita sifatida xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022–2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi” to‘g‘risidagi Farmoni, 2022-yil 28-yanvar, PF–60-son.
2. Porter M. (1990). The Competitive Advantage of Nations. New York: Free Press.
3. Schumpeter J. A. (1934). The Theory of Economic Development. Harvard University Press.
4. Krugman P. (1991). Geography and Trade. MIT Press.
5. Buciuni G., Coro G. (2021). “A cluster’s internationalization as a catalyst for its innovation system’s access to global markets.” European Management Journal, 39(1), 56–67.
6. Audretsch, D.B. & Feldman, M.P. (2004). “Knowledge Spillovers and the Geography of Innovation.” In Handbook of Regional and Urban Economics, Vol. 4.

7. Diniz, C. C., & Gonçalves, E. (2020). "Regional cluster, innovation and export performance." *Brazilian Administration Review*, 17(3).
8. E'zoza Haydarova, Li Zin Bo. (2023). "Qurilish sanoatida innovatsion klasterlarni boshqarishning zamonaviy yondashuvlari." *Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot jurnali*.
9. Norqulov D., Xodjayev A.X., Karimov Z. (2022). "O'zbekistonda innovatsion klasterlar faoliyatining tashkil etilish xususiyatlari." *Ilm-fan va innovatsiyalar*.
10. Rasulov B. (2022). "Innovatsion klasterlarni rivojlantirishda xorijiy tajribadan foydalanish." *ScienceWeb.uz*.
11. "CLUSTER SYSTEMS IN UZBEKISTAN: INNOVATION VECTOR", *Inlibrary.uz* (2023).
12. Xitoy innovatsion siyosatining rivojlanish tamoyili – UZA. (2023).
13. O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish agentligi materiallari – <https://mininnovation.uz>